

Dorovský, Ivan

[Stranskite vlijanija vo makedonskata literatura i kultura vo 50-te i 60-te godini]

Opera Slavica. 1999, vol. 9, iss. 1, pp. 60-62

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116858>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Georg Lukács v díle *Specifičnost estetického* uvádí tři faktory jako antropologický předpoklad umění: schopnost člověka rozpoznávat rytmy, symetrie a proporce. Gadamerovi záleží na herním prvku, klade důraz na hru, navzdory tvrzení některých etologů (Lorenc), kteří operují herním pudem u zvířat.

Autor *Umění krásného* vyzdvihuje především rozumovost v lidské hře, její spojení s námahou, tížností a obětavostí, což představuje hluboký zámysl, navíc orientovaný na spoluúčast. Záleží pak už jen na každém recipientovi, jak dokáže herní prostor, jež se mu nabízí, vyplnit. Obraz se dá dešifrovat jako text. Je třeba mít ale na paměti, že každé umělecké dílo musíme nejprve hláskovat, potom se ho musíme naučit číst a teprve pak o něm můžeme začít hovořit. A symbol? Gadamer vychází z feckého „tesera hospitalis“ a toto označení vzpomínkového úloмку (polovina mince) mu umožňuje vyvozovat nezastupitelnou roli opětovného setkání. Význam tohoto aktu spočívá v rozšíření a obohacení; znovupoznání tak vyčlení trvalé z plynoucího s cílem slavnostního uměleckého zážitku, jež se nazývá věčností.

Shnutí prezentovaných tezí zdůrazňuje aktivitu poznávacího úsilí a poukazuje na možnost výběru se zřetelem na skutečné umění. Pouhé opojení z komerčně řízených experimentů jako předpokladu trvalé komunikace autor rezolutně odmítá.

Přínos Gadamerových reflexí netkví v strohé rigoróznosti, ale v chápání umění jako organické jednoty, která svou kompaktilitou cílí nejen k tvůrcům, ale především k interpretům. Závěrem důležité upozornění: na mezinárodní konferenci s názvem *Phenomenologie jako filozofický problém*, která se konala v Praze, byl Hansi-Georgu Gadamerovi (nar. 1900) udělen čestný doktorát filozofie. Titul získal za své celoživotní dílo v oboru filozofie jako výkladu světa a hledání smyslu v celku svobodné kultury. Gadamer v současné době působí jako prezident Heidelberské akademie a Německé filozofické společnosti.

František Skorunka

Stranskite vlijanija vo makedonskata literatura i kultura vo 50-te i 60-te godini. MANU, Skopje 1996. 329 s.

Literární vliv býval v minulosti jednou ze základních kategorií tradiční srovnávací literární vědy. Jeho časté užívání vedlo u nás mj. k tomu, že jsme ze strachu před nařčením z „vlivologie“ tento pojem zavrhlí, aniž bychom v komparatistice dostatečně všestranně vysvětlili jeho obsah, rozsah a význam.

V době, kdy se u nás často chováme k srovnávací literární vědě přinejmenším přezíravě, v akademických a vysokoškolských literárněvědných pracovištích v Makedonii realizují značně široce pojatý výzkum srovnávacího studia makedonské literatury našeho století. Výsledky pak makedonští literární vědci již prezentovali na několika mezinárodních konferencích a posléze je vydali v samostatných sbornících. První

z nich vyšel v roce 1995 (*Makedonskata literatura i umetnost vo kontekstot na poetikata na socijalniot realizam*, Skopje 1995, 378 stran). Obsahuje 26 převážně literárně-vědných referátů, 8 příspěvků z oblasti umění a bibliografii k danému tématu. Převážná většina statí v námi recenzovaném sborníku se zabývá z mnoha hledisek cizími, zahraničními, vnějšími vlivy na makedonskou poezii i prózu ve dvou poválečných desetiletích (50.- 60.léta), která sehrála v moderní literatuře zakladatelskou úlohu.

Vedoucí osobnost současné makedonské komparatistiky Milan Gjurčinov v rozsáhlé studii nastínil „vnější“ vlivy jako „komparativní literární problém“. Nejprve podal přehled vývoje komparatistiky a uvedl její hlavní představitele (mj. P. van Tieghem, R. Wellek, H. R. Jauss, J. Chevreil, D. Ćurišin, Z. Konstantinović, J. Kristevová aj.), kteří se tak či onak teoreticky zabývali otázkami literárního vlivu, navrhovali nové termíny, uváděli vliv do kontextu srovnávací literární vědy apod.

Milan Gjurčinov pak uvedl, že právě 50. léta byla pro celkový rozvoj makedonské literatury z hlediska literárních vlivů nejpříznačnější. Nikdy předtím ani nikdy potom se makedonská literatura a kultura tak neotevřely světu, vnějším proudům, vlivům, impulsům a podnětům, nikdy za tak krátkou dobu nedošlo k takové přeměně a proměně psaného jazyka a výrazových prostředků jako právě v 50. a 60. letech našeho století, kdy probíhal „urychlený estetický vývoj“. Je to dvacetiletí, v němž vzniklo velké množství překladů z nejrůznějších jazyků. Právě v uvedených letech byla přeložena významná díla evropské a světové literatury. Byly definitivně odmítnuty pozůstatky socialistického realismu a byl přijat princip „estetického pluralismu“.

V uvedených desetiletích postupně docházelo rovněž ke změně „sfér vlivu“. Jestliže do té doby převládalo působení ruské (sovětské) literatury (1945-1955), pak v dalším vývoji přicházejí tvůrčí podněty z francouzské literatury i z anglosaských a dalších evropských a mimoevropských literatur. Tím však přirozeně nebyl zcela vytlačen vliv ruské literatury (místo ruské klasiky se však objevila v překladech díla ruské avantgardy, symbolismu a nejnovější básnické tvorby). Gjurčinov je právem přesvědčen, že při působení různých literatur dochází k transformaci, která může natolik změnit přijatý fakt (námet, způsob, postup ap.), že jej v nově vytvořeném uměleckém díle nesnadno odhalíme, že „nové dílo překonává zárodky svého původu, předpoklady, látky a tím také působení, která mu pomohla vzniknout“.

Je přitom přirozené, že na vývoj současné makedonské literatury a kultury výrazně působily literatury a překladový fond ostatních národních literatur a kultur v rámci poválečného jugoslávského meziliterárního společenství. A to už bezprostředně po vytvoření mnohonárodnostní a multikulturní jugoslávské federace, kdy v Makedonii vznikaly také (Gjurčinov to ovšem bohužel neuvádí) první „překlady z překladů“ neboli překlady z druhé ruky. A to jak ze slovanských, tak také z neslovanských literatur.

Ve sborníku jsou svými statěmi zastoupeni tři zahraniční autoři. Francouzský literární historik J. Chevreil se na základě teze Isabelly Niéresové (v knize *Lewis Carroll en France, 1870-1987*) zabývá otázkami ambivalence literární recepce a ukazuje, jak je relativní dělení na literaturu, která je určena dětem a mládeži a na tu, která je určena dospělým.

Autor této recenze pojednal o „meziliterárních centristech v balkánských literaturách“. Ve své studii mj. píše o těsném zeměpisném, historickém, kulturním a civilizačním sepětí Balkánu a Mediteránu.

V dalších statích najdeme výklady o „vlivu“ jako kategorii transtextuálnosti (M. Radović), o recepci francouzského existencialismu v Makedonii (L. Todorovová), o pronikání a recepci francouzské (V. Mošević) i britské a americké poezie (L. Todorovová-Janešlievová) v Makedonii aj. Je tu rovněž srovnání estetického pluralismu v ruské literatuře 20. let s podobnými procesy v současné makedonské básnické tvorbě (D. Risteski). Zaujme stať o zahraničních vlivech v makedonské literární kritice, jež přispěly k obohacení, k diferenciaci a k modernizaci makedonského kritického myšlení (E. Šelevová), stejně jako prozaické postupy moderního psychologického románu (mj. W. Faulkner, E. Hemingway, J. Joyce aj.) působily na makedonskou povídkovou tvorbu. Autorka A. Gjurčinová zároveň ukazuje na rozdílné tradice různých literárních prostředí. Také v makedonské poezii lze v první polovině 50. let našeho století pozorovat odklon k intimizaci, který je spjat mj. s působením tvorby S. Jesenina a A. Bloka (A. Stojmenská-Elzeserová).

Čtyři stati jsou z oblasti dějin makedonského dramatu, které usilovalo o to vyrovnat se moderním vývojovým procesům (M. Matevski), vymanit se z vlivu socialistického realismu (A. Aleksiev) a poučit se ze světové dramatiky (J. Lužinová). Teoreticky a metodologicky fundovaný je příspěvek o básnických koncepcích první poloviny 20. stol. a o jejich realizaci v makedonské poezii (K. Kjulavkovová). Některé další stati sledují např. mediteránní prvky (N. Radičevski) nebo odrazy tvorby A. Rimbauda v tvorbě makedonských básníků (L. Kapuševská-Drakulevská), proměny narativní struktury v románu S. Janevského *Dve Marii*, jež byly vyvolány působením psychologických románů V. Woolfové, W. Faulknera aj.

Samostatnou část tvoří ve sborníku šest příspěvků o zahraničních vlivech v makedonské hudbě, výtvarném umění, městské architektuře (tu je významné působení českých architektů při poválečné výstavbě makedonského hlavního města), kultuře a ve filmu.

Sborník předkládá domácí odborné veřejnosti i zahraničním zájemcům výsledky několikaletého úsilí makedonských i některých zahraničních badatelů. Stati jsou opatřeny cizojazyčnými souhrny a přesvědčují nás o dobré teoretické průpravě jejich autorů.

Ivan Dorovský